

KOMISIJA EVROPSKIH SKUPNOSTI

Bruselj, 21.12.2005
KOM(2005) 670 končno

**SPOROČILO KOMISIJE SVETU, EVROPSKEMU PARLAMENTU, EVROPSKEMU
EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ**

Tematska strategija o trajnostni rabi naravnih virov

{SEC(2005) 1683}

{SEC(2005) 1684}

KAZALO

SPOROČILO KOMISIJE SVETU, EVROPSKEMU PARLAMENTU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ

Tematska strategija o trajnostni rabi naravnih virov	4
1. Uvod.....	4
2. Evropska okoljska politika in raba virov – težave in odzivi politike	5
3. Spopadanje z izzivom – Cilj strategije.....	6
4. koriščenje obstoječega političnega okvira: uporaba zamisli življenjskega kroga pri obstojećih politikah	7
5. Nove pobude – postavitve temeljev za naslednjih 25 let	8
5.1. Vzpostavitev baze znanja – podatkovno središče za oblikovalce politike, ki bo povečalo in izboljšalo bazo znanja o rabi virov ter njihovih vplivih na okolje	8
5.2. Merjenje napredka – razvojni kazalniki	9
5.3. Notranja razsežnost – države članice in Forum na visoki ravni.....	10
5.4. Svetovna razsežnost – Mednarodni forum o trajnostni rabi naravnih virov	10
6. Pričakovani vplivi in rezultati	11
7. Potek pregleda.....	11

SPOROČILO KOMISIJE SVETU, EVROPSKEMU PARLAMENTU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ

Tematska strategija o trajnostni rabi naravnih virov

1. UVOD

Evropska gospodarstva so odvisna od naravnih virov, ki vključujejo surovine, kot so minerali, biomasa in biološki viri; prvine okolja, kot so zrak, voda in tla; tokovne vire, kot so veter, geotermalna energija, energija plimovanja in sončna energija; ter prostor (kopensko območje). Ne glede na to, ali se viri uporabljajo za izdelavo proizvodov ali delujejo kot odtoki, ki absorbirajo emisije (tla, zrak in voda), so bistveni za delovanje gospodarstva in kakovost našega življenja. Način uporabe obnovljivih in neobnovljivih virov ter hitrost izkoriščanja obnovljivih virov energije pospešeno zmanjšujeta zmožnost planeta do obnavljanja virov in okoljskih storitev, na katerih temeljita naša blaginja in rast. Kot navaja nedavno Poročilo novega tisočletja o oceni ekosistemov¹, so ljudje v zadnjih 50 letih ekosisteme spreminjali hitreje in v večjem obsegu kot v katerem koli drugem primerljivem obdobju človeške zgodovine; večinoma da bi zadovoljili potrebo po vedno večjem povpraševanju po hrani, sveži vodi, lesu, vlaknih in gorivu.

Če se bodo sedanji vzorci rabe virov v Evropi ohranili, se bo propadanje okolja in izginjanje naravnih virov še poglobilo. Ta problematika ima tudi svetovno razsežnost. EU je v veliki meri odvisna od virov, ki ne prihajajo iz Evrope, zato se okoljski vpliv rabe virov EU in ostalih glavnih gospodarstev čuti po vsem svetu, hkrati pa rastoča gospodarstva sveta v razvoju, kot so Kitajska, Indija in Brazilija, vedno pogosteje uporabljajo naravne vire. Če bi ves svet sledil tradicionalnim vzorcem rabe virov, bi se svetovna raba v dvajsetih letih predvidoma povečala za štirikrat. Negativni okoljski vpliv bi bil v tem primeru precejšnji. Druga možnost je sprejetje usklajenega pristopa, ki predvideva potrebo po prehodu na vzorce bolj trajnostne rabe, kar bi Evropi in svetu prineslo okoljske in gospodarske prednosti.

Izziv za oblikovalce politike je pospeševati in spodbujati rast ter hkrati zagotavljati, da se stanje okolja zaradi tega ne bo poslabšalo. To niso konkurenčni cilji. Učinkovita raba virov namreč pripomore k rasti, neučinkovita raba in prekomerno izkoriščanje obnovljivih virov pa povzročata njeno dolgoročno zaviranje.

Trajnostna raba virov, ki vključuje trajnostno proizvodnjo in porabo, je zato ključna sestavina za dolgoročno blaginjo v EU in po svetu. Tudi Strategija EU za rast in zaposlovanje², ki je bila sprejeta na pomladanskem vrhu leta 2005, namenja veliko prednost trajnejši rabi naravnih virov in EU poziva, da prevzame vodilno vlogo pri trajnejši rabi in proizvodnji v svetovnem gospodarstvu. Evropa za to potrebuje dolgoročno strategijo, ki vključuje okoljske vplive rabe naravnih virov, vključno z njihovo zunanjo razsežnostjo (tj. vplivi izven EU, vključno z državami v razvoju) pri

¹ Millenium Ecosystem Assessment, Ecosystems and Human Well-being (Ocena ekosistemov novega tisočletja, ekosistemi in blaginja človeka) Synthesis, Island Press, Washington, DC, 2005, str. 1-6 (<http://www.millenniumassessment.org/en/index.aspx>).

² COM(2005) 141.

oblikovanju politike. Ta tematska strategija o trajnostni rabi naravnih virov („strategija“) je odgovor na ta izziv. Povezana je z nedavno pregledano Strategijo trajnostnega razvoja (STR)³, katere del je.

Strategija poudarja pomen vključevanja okoljskih vprašanj v druge politike, ki vplivajo na okoljske vplive rabe naravnih virov, vendar ne poskuša izvajati posebnih pobud na področjih, ki jih že zajemajo dobro uveljavljene politike. Določa analitičen okvir, ki bo dovoljeval, da se okoljski vpliv rabe virov rutinsko vključi v oblikovanje javne politike. Ta pristop bi pomagal evropska gospodarstva približati okoliščinam, v katerih se bodo cilji rasti dosegli z učinkovitejšo rabo naravnih virov in brez nadaljnega okrnjenja razpoložljivih naravnih virov.

2. EVROPSKA OKOLJSKA POLITIKA IN RABA VIROV – TEŽAVE IN ODZIVI POLITIKE

Raba virov je predmet razprav evropske okoljske politike v zadnjih tridesetih letih. Po prvih naftnih krizah v 70-ih letih je bila glavna težava pomanjkanje naravnih virov in omejitve rasti. Kljub temu se je izkazalo, da pomanjkanje ni tako sporno za okolje, kot je bilo napovedano, kar je navedla tudi Komisija v „Sporočilu o razvoju tematske strategije o trajnostni rabi naravnih virov“⁴. Svetu ni zmanjkalo fosilnih goriv, trg pa je s cenovnim mehanizmom uravnaval pomanjkanje. Uporaba mnogih kovin in mineralov se je zmanjšala predvsem zaradi spreminjajoče tehnologije in ne zaradi izčrpanih rezerv. Kljub temu lahko hitro rastoče povpraševanje in ozka grla pri dobavi povzročijo velike gospodarske in okoljske težave, kot je pokazalo nedavno povišanje cen za številne surovine.

Škoda na bazi naravnih virov energije je bila in ostaja nerešeno vprašanje. Okoljske politike so bile prvotno osredotočene na vidno problematiko, nastalo zaradi emisij in odpadkov, in so uspešno zmanjševale onesnaženost iz „točkovnih virov“, kot so tovarne in elektrarne. Kakovost zraka in vode se je izboljšala. Reciklira se večji del zbranih odpadkov in manj jih konča na odlagališčih. Analiza materialov in tokov odpadkov v EU, vključno z uvozom in izvozom, je pokazala, da je v zadnjih dvajsetih letih skupna poraba na prebivalca v EU ostala praktično nespremenjena in znaša približno 16 ton na leto, gospodarstvo pa je v tem obdobju kljub temu zraslo za 50 %. To pomeni, da je Evropa bistveno izboljšala učinkovitost materialov. Kljub tem dosežkom je povečana količina proizvodnje pogosto izničila splošne okoljske dosežke ali rezultate učinkovitosti, zato sedanja politika ne zadošča za temeljit preobrat trenutnih razvojnih teženj v Evropi ali po svetu.

Da bi imela okoljska politika večji vpliv na preobrat teh trenutnih razvojnih teženj, mora zaviranje propadanja okolja in ohranjanje bistvenih storitev, ki jih nudijo naravni viri, zajemati več kot le emisije in nadzor odpadkov. Treba je razviti sredstva, s katerimi se bodo lahko opredelili negativni vplivi rabe materialov in energije na okolje za celotni življenjski krog (pogosto imenovan kot pristop „od začetka do konca“) in s katerimi se bo lahko določil njihov pomen. To razumevanje svetovnih in skupnih učinkov v vzročni verigi je potrebno zato, da bodo ukrepi

³ COM(2003) 264 in COM(2005) 658.

⁴ COM(2003) 572.

politike prirejeni tako, da bodo čim bolj učinkoviti za okolje in stroškovno učinkoviti za javne organe ter gospodarske subjekte.

Prav tako ne zadošča, če življenjske kroge opazujemo v geografski izolaciji. V dobi globalizacije in svetovnem gospodarstvu, v katerem je Evropa dejaven udeleženec, je za utemeljeno oblikovanje politike potrebno znanje o načinu gibanja virov v svetovnem gospodarstvu, kaj ga povzroča in kakšni so vplivi v krajih pridobivanja in uporabljanja virov.

Šesti okoljski akcijski program⁵ (šesti OAP) je to prepoznal in zato pozval k oblikovanju „tematske strategije o trajnostni rabi in gospodarjenju z viri ...“ Ta strategija temelji na analizi rabe virov v EU ter obstoječih analitičnih in političnih okvirih. Pripravljena je bila v tesnem sodelovanju z interesnimi skupinami⁶.

Strategija poleg tega razvija pristop, ki zagotavlja najboljši izkupiček glede na prizadevanja, vložena v zaščito okolja. Del pristopa obsega osredotočanje omejenih sredstev vladnih in gospodarskih udeležencev na glavne okoljske težave.

3. SPOPADANJE Z IZZIVOM – CILJ STRATEGIJE

Strateški pristop za doseg trajnejše rabe naravnih virov mora sčasoma izboljšati učinkovitost virov in zmanjšati negativni okoljski vpliv rabe sredstev, da bodo splošni okoljski dosežki potekali vzporedno z rastjo. Splošni cilj je zato **zmanjšanje negativnih okoljskih vplivov, ki jih povzroča raba naravnih virov v rastočem gospodarstvu** – koncept, imenovan **ločevanje**⁷. V praksi to pomeni zmanjšanje okoljskega vpliva rabe virov z istočasnim izboljšanjem produktivnosti virov v celotnem gospodarstvu EU. Obnovljivi viri energije tako tudi ne bodo prekomerno izkoriščeni.

Za doseg tega cilja strategija vključuje ukrepe za:

- izboljšanje našega razumevanja in znanja o evropski rabi virov, njenih negativnih okoljskih vplivih ter njihovem pomenu v EU in po svetu,
- razvoj orodij za spremljanje in poročanje o napredku v EU, državah članicah in gospodarskih sektorjih,
- spodbujanje uporabe strateških pristopov in postopkov v gospodarskih sektorjih ter državah članicah in spodbujanje za razvoj podobnih načrtov in programov ter
- povečanje ozaveščenosti interesnih skupin in državljanov o pomembnem negativnem okoljskem vplivu rabe virov.

⁵ Sklep št. 1600/2002/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. julija 2002 o šestem okoljskem akcijskem programu Skupnosti (UL L 242, 10.9.2002, str. 1).

⁶ <http://www.europa.eu.int/comm/environment/natres/index.htm>.

⁷ Ilustrativen primer postopka ločevanja v zvezi s produktivnostjo virov najdete v Prilogi 1

Strategija bo omogočila hitrejše in preprostejše združevanje znanja o rabi virov. Na ta način bo proučila ostale pobude, kot je INSPIRE⁸, in bo na njih ustrezno nadgrajevala. To bo omogočilo opredelitev najresnejših okoljskih vplivov rabe virov in sprejetje ukrepov za njihovo izboljšanje.

Prizadevanja bodo pogosto potrebna tudi na neokoljskih področjih politike. Uvedeni pristop bo okrepil oblikovanje politike na vseh ravneh (na ravni EU, nacionalni, regionalni in lokalni ravni). Zaradi boljšega razumevanja okoljskih vplivov rabe virov v celotnem življenjskem krogu bodo oblikovalci politike bolje določili prednostna področja, na katerih lahko res nekaj spremenijo in na katere se lahko zares osredotočijo.

Ker gre za dolgoročen proces, je predlagano časovno obdobje 25 let. Proces zahteva sprejetje povezanih ukrepov na različnih ravneh upravljanja in s strani različnih udeležencev. Spodbuja boljše delovanje sedanje politike, med drugim s krepitvijo njihove razsežnosti rabe virov, kot je to primerno, in z razvojem niza novih pobud, ki zagotavljajo, da se vplivi rabe virov v celotnem življenjskem krogu upoštevajo pri oblikovanju politike.

Na tej začetni stopnji ta strategija ne določa ciljnih količin za „učinkovitost virov in zmanjšano uporabo virov“, kot določa šesti OAP, ker to s sedanjim znanjem in stopnjo razvojnih kazalnikov ni mogoče. Podatkovna podpora in kazalniki ne omogočajo določitve cilja, katerega namen bi bilo zmanjšanje okoljskih vplivov v rastočem gospodarstvu. Kljub temu strategija uvaja proces, s katerim bi bilo to mogoče doseči v naslednjih petih ali desetih letih.

4. KORIŠČENJE OBSTOJEČEGA POLITIČNEGA OKVIRA: UPORABA ZAMISLI ŽIVLJENJSKEGA KROGA PRI OBSTOJEČIH POLITIKAH

Določeni pristop se bo uporabljal v obstoječih in nastajajočih okoljskih politikah (glej Prilogo 2). Negativni okoljski vplivi rabe virov so že upoštevani v mnogih politikah in se bodo sistematično uporabljali tudi v prihodnosti. Okoljska politika vedno bolj poudarja celostni pristopi in povezanost okoljskih medijev (zrak, voda, tla), razvojne politike pa okoljske medsektorske teme, ki večjo pozornost namenjajo trajnostni rabi virov (npr. podnebnim spremembam, biotski raznovrstnosti itn.). Ta zamisel življenjskega kroga se odraža zlasti v Tematski strategiji o preprečevanju nastajanja in recikliranju odpadkov.

Za zmanjšanje negativnih okoljskih vplivov proizvodov v celotnem življenjskem krogu, vključno s proizvodnjo, uporabo in odstranjevanjem, so bili posebej razviti nezakonodajni pristopi, kot je integrirana politika do proizvodov (IPP)⁹. Akcijski načrt okoljskih tehnologij (ETAP)¹⁰ je opredelil številne načine za zmanjševanje negativnih okoljskih vplivov proizvodnje in potrošnje z okoljskimi tehnologijami.

Zamisel življenjskega kroga se lahko uporabi na različnih področjih politike. Vse te politike vplivajo na rabo virov in morajo zato še naprej vključevati problematiko

⁸ SEC(2004) 980; <http://www.ec-gis.org/inspire/>

⁹ COM(2003) 302.

¹⁰ COM(2004) 38.

rabe virov ter njihove negativne vplive na usklajen način. Na področju prevoza je na primer Bela knjiga o evropski prometni politiki¹¹ določila za cilj spodbujanje modalnega razcepa za okolju prijaznejše načine prevoza. Na področju energije so bili sprejeti ukrepi za sektorje z največjo porabo energije (zlasti za stavbe in prevoz), katerih izvajanje se bo odražalo v izboljšanih okoljskih vplivih. Nedavne reforme na nekaterih področjih politik, zlasti v ribiškem in kmetijskem sektorju, so dosegle velik napredek pri upoštevanju okoljskih vplivov rabe virov. Kot odziv na potrebo po skladnem, združenem oblikovanju politike na gospodarskem, socialnem in okoljskem področju je bila sprejeta Strategija trajnostnega razvoja (STR).

Komisija namerava razviti sektorske pobude za posebne gospodarske sektorje, med drugim v smislu Strategije EU za rast in zaposlovanje ter pobude, napovedane v nedavnem Sporočilu o industrijski politiki¹². To ne bo prispevalo le k večji konkurenčnosti in boljši skupni uspešnosti, ampak tudi k zmanjšanju negativnih okoljskih vplivov. Prizadevanje za večjo ekološko učinkovitost lahko deluje tudi kot gonilna sila za inovacije, boljšo produktivnost ter s tem konkurenčnost in rast (glej Prilogo 4).

Celostne presoje vplivov Komisije, ki upoštevajo gospodarske, socialne in okoljske vplive različnih političnih možnosti glavnih političnih predlogov, bodo pomembno sredstvo pri uporabi zamisli življenjskega kroga¹³. Na nacionalni ravni lahko države članice uporabijo rezultate presoj vpliva na okolje¹⁴ in strateške okoljske presoje¹⁵ za zmanjšanje negativnih okoljskih vplivov rabe virov v posameznih projektih ali načrtih ter programih in politikah.

5. NOVE POBUDE – POSTAVITEV TEMELJEV ZA NASLEDNJIH 25 LET

Za učinkovito izvajanje te strategije so potrebne nove pobude na vseh ravneh upravljanja – na ravni EU, nacionalni in mednarodni ravni.

Na ravni EU bo potrebno usklajeno prizadevanje za vzpostavitev baze znanja, razvoj kazalnikov, ki se lahko uporabljajo v političnih razpravah, in uvedbo sektorskih pobud z gospodarskimi subjekti. Glede na veliko svetovno razsežnost rabe virov EU, ki jo morajo upoštevati oblikovalci politike EU, bo vzpostavljen mednarodni strokovni forum za preučitev svetovnih vidikov rabe virov in njihovih negativnih vplivov.

5.1. Vzpostavitev baze znanja – podatkovno središče za oblikovalce politike, ki bo povečalo in izboljšalo bazo znanja o rabi virov ter njihovih vplivih na okolje

V nekaterih primerih je na voljo premalo informacij o zapletenih vzročnih odnosih, ki so vzrok za razpršeno onesnaževanje in rabo virov. Oblikovalcem politike informacije niso neposredno dostopne v uporabni obliki. Pri analizi rabe virov

¹¹ COM(2001) 370.

¹² COM(2005) 474.

¹³ COM(2002) 276.

¹⁴ Direktiva Sveta 85/337/EGS z dne 27. junija 1985 o presoji vplivov nekaterih javnih in zasebnih projektov na okolje, kakor je bila spremenjena.

¹⁵ Direktiva 2001/42/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. junija 2001 o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje.

sodelujejo različni ponudniki podatkov in informacij – v okviru Komisije GD Eurostat, Skupno raziskovalno središče (GD JRC), Generalni direktorat za raziskave (GD RTD), Evropska agencija za okolje (EEA), Izvajalska agencija za inteligentno energijo, nacionalni inštituti, univerze in tržni viri. Na žalost izmenjava informacij ni vedno najboljša.

Vrzeli in prekrivanja kažejo potrebo po podatkovnem središču za naravne vire, vodilni ali osrednji storitvi, ki bi delovala kot „informatijska vez“ in združevala vse razpoložljive ustrezne informacije, jih spremljala in analizirala ter oblikovalcem politike zagotovila ustrezne politične informacije. Z združevanjem obstoječih osnovnih podatkov, znanja, strokovnega znanja in izkušenj ter zmožnosti povezovanja v mrežo zgoraj omenjenih ponudnikov bo Komisija sledila pozivu Okoljskega sveta o „izboljšanju kakovosti informacij z evropskimi strateškimi zmogljivostmi za zbiranje in združevanje znanja o rabi virov in vplivih ter povezani presoji politike, da bi se sprejela odločitve, katere vplive je treba obravnavati, in razvila možnosti za njihovo zmanjšanje v rastočem gospodarstvu“¹⁶.

Ponudniki informacij bodo igrali vlogo tudi pri drugih sestavnih delih strategije: pri razvoju in usklajevanju ustreznih kazalnikov za merjenje napredka strategije, nudenju pomoči državam članicam pri razvoju dejanskih akcijskih načrtov, potrebnih za doseg ciljev strategije, nudenju pomoči mednarodnemu forumu pri njegovih nalogah, vsakih pet let, začenši z letom 2010, pa bodo osnovali poročilo o stanju izvajanja strategije, ki bo vključeno v revizijski postopek Komisije.

Raziskave in razvoj na vseh ravneh, vključno z mednarodnimi, evropskimi, nacionalnimi in industrijskimi programi ter projekti, imajo lahko pri razvoju in izvajanju strategije raznovrstno vlogo. Sedmi okvirni program za raziskave¹⁷ bo večji poudarek namenil razvojnim orodjem za presojo okoljskih, gospodarskih in socialnih vplivov.

5.2. Merjenje napredka – razvojni kazalniki

Prizadevanje za doseg cilja strategije zahteva, da se napredek ustrezno izmeri in da so informacije na voljo oblikovalcem politike ter državljanom. Potreben je nadaljnji razvoj niza kazalnikov, ki bo temeljil na obsežnem delu, že opravljenem na področjih okoljskega računovodstva, računovodstva pretoka materiala in popisa življenjskega kroga. Do leta 2008 bo Komisija razvila:

- kazalnike za merjenje napredka učinkovitosti in produktivnosti rabe naravnih virov, vključno z energijo,
- kazalnike za posamezne vire, da bo lahko ocenila, kako so negativni okoljski vplivi ločeni od rabe virov, in
- splošne kazalnike za merjenje napredka pri zmanjševanju obremenjenosti okolja rabe virov v EU (kazalnik ekološke učinkovitosti).

¹⁶ Sklepi, ki jih je sprejel Okoljski svet na seji z dne 28. junija 2004 (dok. 10988/04 z dne 1.7.2004).

¹⁷ COM(2005) 119.

V idealnih okoliščinah bodo vsi kazalniki čim bolj združeni, lahko razumljivi in bodo temeljili na dosedanjem delu na ravni držav članic, EU in mednarodni ravni (glej Prilogo 3). Če združitev ne bo uspela (na primer zaradi metodoloških ali tehničnih težav), se bodo za merjenje napredka pri trajnostni rabi naravnih virov namesto tega uporabile košarice osnovnih kazalnikov¹⁸. Kazalniki bodo pomagali tudi pri opredelitvi rabe naravnih virov, ki največ prispevajo k negativnim okoljskim vplivom, pa tudi pri določanju prednostnih nalog politike, zlasti pri določitvi sektorjev, ki morajo sodelovati pri razvoju sektorskih pobud. V začetni fazi bo Komisija gradila na predhodnih rezultatih obstoječih študij.

5.3. Notranja razsežnost – države članice in Forum na visoki ravni

Mnogo ukrepov, ki so potrebni za izvajanje te strategije, se najbolje izvajajo na nacionalni ravni. Razen kmetijstva in ribištva večina politik naravnih virov ni v izključni pristojnosti Komisije. Države članice imajo na voljo določena politična orodja, npr. ekonomske instrumente, ki pa jih je težko uporabiti na ravni Skupnosti. Države članice so odgovorne tudi za izobraževalne programe in programe usposabljanja ter lahko bolje izvajajo potrošniške politike, katerih cilj je sprememba vedenja.

Komisija predlaga, da vsaka država članica EU razvije nacionalne ukrepe in programe o trajnostni rabi naravnih virov za doseg ciljev strategije. Ti ukrepi in programi se morajo osredotočiti na rabo virov z največjim okoljskim vplivom. Države članice morajo vključiti tudi mehanizme za spremljanje napredka in razviti cilje, kjer je mogoče. V Prilogi 5 je predlagana vrsta ukrepov, ki bi jih države članice lahko upoštevale.

Da bi olajšala razvoj teh nacionalnih ukrepov, bo Komisija ustanovila forum na visoki ravni, v katerem bodo sodelovali višji uradniki, odgovorni za razvoj politike naravnih virov v državah članicah, in predstavniki Komisije ter po potrebi potrošniške organizacije, okoljske NVO, industrija, akademiki in druge interesne skupine s posebnimi interesi ter strokovnim znanjem o nastalih vprašanjih.

Hkrati bo Komisija opredelila tudi ukrepe, sprejete v državah članicah, ki bi se lahko koristno uporabili v celotni EU, in bo države članice pozvala, da opredelijo okoljske težave, za katere menijo, da bi se lahko učinkovito rešile s tržno zasnovanimi instrumenti, ki se zaradi neusklajenega ukrepanja na ravni EU ne morejo uporabljati. Uporabo tržno zasnovanih instrumentov pri upravljanju naravnih virov bo Komisija obravnavala zlasti v Forumu na visoki ravni in postopku pregleda te strategije, ki je predstavljen v oddelku 7.

5.4. Svetovna razsežnost – Mednarodni forum o trajnostni rabi naravnih virov

Rabi virov se na mednarodni ravni namenja vedno več pozornosti¹⁹. Cilj OECD je npr. ločiti pritiske gospodarske rasti na okolje²⁰. OECD/DAC je objavila tudi skupen

¹⁸ Primeri osnovnih kazalnikov so emisije CO₂, NO_x in SO₂, povečanje pozidanih zemljišč, onesnaženost vode, preseganje kritičnih vrednosti onesnaženja itn.

¹⁹ Za Japonsko glej spletno stran <http://www.env.go.jp/en/pol/wemj/outline.pdf>, za Kitajsko pa <http://eng.cciccd.org/cn/company/Tmxxb143/card143.asp?lmid=5209&siteid=1&tmid=320&flbh=143>.

²⁰ „Okoljska strategija za prvo desetletje 21. stoletja“, OECD, 16. maja 2001.

dokument agencij²¹ o okoljski fiskalni reformi (EFR), ki poudarja, kako lahko EFR prispevajo k bolj trajnostni rabi naravnih virov, in vsebuje uporabne smernice za ukrepanje.

Poleg tega bo Komisija v okviru IRSGS²² leta 2007 predlagala tematski program za okolje in trajnostno upravljanje naravnih virov, vključno z energijo.

Navsezadnje so se vse države na Svetovnem vrhu o trajnostnem razvoju leta 2002 obvezale, da bodo spremenile netrajnostne vzorce potrošnje in proizvodnje.

Za zbliževanje in izpolnitev te obveze to sporočilo predlaga ustanovitev Mednarodnega foruma o trajnostni rabi naravnih virov v sodelovanju z Okoljskim programom Združenih narodov ter morebitnimi drugimi mednarodnimi vzorci in pobudami, npr. UNIDO in Mednarodno agencijo za energijo (IEA). Njegova naloga bo presojati in zagotavljati informacije o svetovnih vidikih rabe virov in okoljskih vplivih. Forum bo (glej Prilogo 6):

- neodvisno svetoval Komisiji o okoljskih vplivih rabe naravnih virov v svetovnem pogledu, pri čemer bo upošteval gospodarske in socialne vplive;
- prispeval k vzpostavitvi baze znanja in spremljanju napredka;
- razvil merila trajnosti za izkoriščanje, pridobivanje, prevoz in skladiščenje materialov in proizvodov izven EU, ki ne vključujejo le standardov kakovosti materialov, ampak tudi standarde kakovosti proizvodnje, ki upoštevajo socialna in okoljska vprašanja;
- svetoval državam v razvoju o tem, kako razviti njihove sposobnosti za presojo okoljskih vplivov rabe naravnih virov in politik upravljanja virov (ki bi se lahko nato izvajale kot del programov sodelovanja s tretjimi državami);
- svetoval o okoljskih vplivih rabe naravnih virov v širšem svetovnem smislu npr. kot del pobud UNEP na področju trajnostne proizvodnje in potrošnje.

6. PRIČAKOVANI VPLIVI IN REZULTATI

Izvajanje te strategije bo ustvarilo pogoje za izboljšano ekološko učinkovito rabo virov in pobude za uporabo trajnejših vzorcev proizvodnje in potrošnje. Strategija bo pozitivno vplivala na gospodarstvo, zlasti ker bodo njene pobude pomagale izboljšati inovativnost in konkurenčnost podjetij. Oblikovalcem politike bo omogočila, da bodo lahko bolj utemeljeno izbirali politične možnosti, saj jim bo zagotovila sredstva (kazalniki, podatki) za merjenje napredka. Presoja vplivov, priložena k temu sporočilu, ocenjuje možnosti zgoraj določenih ukrepov in ukrepov, ki se ne štejejo za ustrezne.

²¹ S prispevki Svetovne banke, DFID, Komisije in številnih drugih organizacij.

²² Instrument za razvojno sodelovanje in gospodarsko sodelovanje.

7. POTEK PREGLEDA

Komisija bo leta 2010 in potem vsakih pet let pregledala dosežen napredek pri izpolnjevanju ciljev strategije. Ta pregled bo upoštevan pri končni oceni šestega OAP.

ZAKONODAJNI FINANČNI IZKAZ

1. NASLOV PREDLOGA:

Tematska strategija o trajnostni rabi naravnih virov („strategija“).

2. OKVIR ABM/ABB:

Področje politike: 07 – Okolje

Dejavnost: 07 04 – Izvajanje okoljske politike

3. PRORAČUNSKE VRSTICE

3.1. Proračunske vrstice (vrstice za poslovanje in z njimi povezane vrstice za tehnično in upravno pomoč (nekdanje vrstice BA)) z navedbo imena postavke:

07 01 04 01 – Zakonodaja, ukrepi, ki povečujejo osveščenost, in drugi splošni ukrepi, ki temeljijo na akcijskih programih Skupnosti na področju okolja – Odhodki za upravno poslovanje.

07 04 02 – Ukrepi, ki povečujejo osveščenost, in drugi splošni ukrepi, ki temeljijo na akcijskih programih Skupnosti na področju okolja.

07 02 12 – Prispevek k mednarodnim okoljskim dejavnostim

Od leta 2007 bodo finančni vidiki, povezani s ciljema „podatkovno središče“ in „kazalniki“, vključeni v program „LIFE +“. Finančne vidike, povezane s ciljem „Mednarodni forum“, bodo krili zunanji instrumenti pomoči iz postavke 4 predlaganega finančnega okvira.

3.2. Trajanje ukrepa in finančni vpliv:

Časovno obdobje strategije je 25 let (2006–2030). Postopek se bo začel izvajati z neposrednimi ukrepi iz sporočila. Ta zakonodajni finančni izkaz pokriva finančne vidike v prvih šestih letih (2006–2011).

3.3. Značilnosti proračuna:

Proračunska vrstica	Vrsta odhodkov		Novo	Prispevek Efte	Prispevki držav prosilk	Razdelek v finančni perspektivi
07 04 02	neobvezni	dif. ²³	NE	NE	NE	št. 3
07 02 01	neobvezni	dif.	NE	NE	NE	št. 4

4. POVZETEK SREDSTEV

Potrebe po človeških in upravnih virih se krijejo iz sredstev, ki so bila dodeljena zadevnemu GD (GD za okolje in ostalim direktoratom) v postopku letne dodelitve sredstev.

4.1. Finančna sredstva

4.1.1. Povzetek odobritev za prevzem obveznosti (OPO) in odobritev plačil (OP)

v mio EUR (na tri decimalna mesta natančno)

Vrsta odhodkov	Oddelek		Leto 2006	Leto 2007	Leto 2008	Leto 2009	Leto 2010	Leto 2011 in pozneje	Skupaj
----------------	---------	--	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	----------------------	--------

Odhodki iz poslovanja²⁴ - 07 04 02

Odobritve za prevzem obveznosti (OPO)	8.1	a	0,200	0,580	0,980	1,780	1,630	1,600	6,7706
Odobritve plačil (OP)		b	0,133	0,427	0,796	1,460	1,573	2,381	6,770

Odhodki iz poslovanja²⁵ - 07 04 01

Odobritve za prevzem obveznosti (OPO)	8.1	a	0,240	0,610	0,640	0,750	0,600	0,710	3,550
Odobritve plačil (OP)		b	0,160	0,455	0,581	0,709	0,635	1,010	3,550

Upravni odhodki, vključeni v referenčni znesek²⁶

Tehnična in upravna pomoč (NS)	8.2.4	c	0,150	0	0	0	0	0	0,150
--------------------------------	-------	---	-------	---	---	---	---	---	-------

REFERENČNI ZNESEK SKUPAJ

²³ Diferencirana sredstva.

²⁴ Odhodki, ki ne spadajo v poglavje xx 01 zadevnega naslova xx.

²⁵ Odhodki, ki ne spadajo v poglavje xx 01 zadevnega naslova xx.

²⁶ Odhodki v okviru člena xx 01 04 naslova xx.

Odobritve za prevzem obveznosti		a + c	0,590	1,190	1,620	2,530	2,230	2,310	10,470
Odobritve plačil		b + c	0,443	0,881	1,377	2,169	2,209	3,391	10,470

Upravní odhodki, ki niso vključeni v referenčni znesek²⁷

Človeški viri in z njimi povezani odhodki (NS)	8.2.5	d	0,783	0,783	0,783	0,783	0,783	0,783	4,698
Upravni stroški, ki niso vključeni v referenčni znesek, razen stroškov za človeške vire in z njimi povezanih stroškov (NS)	8.2.6	e	0,002	0,026	0,056	0,058	0,058	0,060	0,260

Ocenjeni stroški financiranja ukrepa skupaj

OPO, vključno s stroški za človeške vire, SKUPAJ		a+c +d+ e	1,375	1,999	2,459	3,371	3,071	3,153	15,428
OP, vključno s stroški za človeške vire, SKUPAJ		b+c +d+ e	1,228	1,690	2,216	3,010	3,050	4,234	15,428

Podrobnosti o sofinanciranju

Če predlog vključuje sofinanciranje držav članic ali drugih organov (treba jih je navesti), se v spodnjo preglednico vpiše ocenjena raven tega sofinanciranja (lahko se dodajo vrstice, če ukrep sofinancirajo različni organi):

v mio EUR (na tri decimalna mesta natančno)

Organ, ki sofinancira ukrep		Leto n	n + 1	n + 2	n + 3	n + 4	n + 5 in pozneje	Skupaj
.....	f							
OP, vključno s sofinanciranjem, SKUPAJ	a+c +d +e +f							

Eden od ukrepov iz strategije (glej točko (3) oddelka 5.3 tega zakonodajnega finančnega izkaza) se bo izvajal v sodelovanju z Okoljskim programom ZN (UNEP) in bo zahteval ustanovitev sekretariata. Delo sekretariata bo financirano iz skrbniškega sklada, v katerega so pripravljeni vplačevati različni organi in organizacije. Na tej stopnji še ni mogoče predvideti stopnje sofinanciranja držav članic ali drugih organov.

²⁷

Odhodki v okviru poglavja xx 01, razen odhodkov iz člena xx 01 04 ali xx 01 05.

4.1.2. Skladnost s finančnim programiranjem

- ☒ Predlog je skladen z obstoječim finančnim programiranjem.
- ☐ Predlog bo pomenil ponovno programiranje ustreznega razdelka v finančni perspektivi.
- ☐ Predlog lahko zahteva uporabo določb Medinstitucionalnega sporazuma²⁸ (tj. instrumenta prilagodljivosti ali spremembe finančne perspektive).

4.1.3. Finančni vpliv na prihodke

- ☒ Predlog nima finančnih posledic za prihodke.
- ☐ Predlog ima finančni vpliv – učinek na prihodke je naslednji:

v milijonih EUR (na eno decimalno mesto natančno)

Proračunska vrstica	Prihodki	Pred ukrepom Leto Leto [n-1]	Stanje po ukrepu					
			[Leto n]	[n+1]	[n+2]	[n+3]	[n+4]	[n+5]
	a) Prihodki, izraženi absolutno							
	b) Sprememba v prihodkih	Δ						

4.2. FTE za človeške vire (vključno z uradniki, začasnim in zunanjim osebjem) – glej podrobnosti pod točko 8.2.1.

Letne potrebe	Leto 2005	Leto 2006	Leto 2007	Leto 2008	Leto 2009	Leto 2010 in pozneje
Število potrebnih človeških virov SKUPAJ	7,25	7,25	7,25	7,25	7,25	7,25

5. ZNAČILNOSTI IN CILJI

5.1. Potreba, ki jo je treba pokriti kratkoročno ali dolgoročno

Za reševanje okoljskih problemov, povezanih z rabo naravnih virov (npr. surovin in zemljišč), bo strategija izvajala ukrepe, ki bodo sledili in spremljali rabo naravnih virov v njihovem celotnem življenjskem krogu („od zibelke do groba“), in razvila potrebne ukrepe za zmanjšanje njihovih okoljskih vplivov. Cilj strategije je opredeliti najresnejše okoljske vplive, povezane z rabo naravnih virov, in spodbujevati rešitve

²⁸ Glej točki 19 in 24 Medinstitucionalnega sporazuma.

ter ukrepe za njihovo reševanje z zbiranjem znanja o njih in omogočanjem lažjega dostopa do tega znanja v časovnem okviru 25 let.

5.2. Dodana vrednost zaradi vključitve Skupnosti in skladnost predloga z drugimi finančnimi instrumenti ter možne sinergije

Ker je gonilo rabe virov v Evropi gospodarska rast, ki je hkrati tudi glavni cilj politik EU, je edini način za zmanjšanje okoljskih vplivov nepovezanost ali ločenost rabe virov in povezanih okoljskih vplivov od njihovega gonila – gospodarske rasti na evropski ravni. Trgovanje z viri (v pristojnosti EU) je precejšnje, raba proizvodov in storitev pa je v deljeni pristojnosti. Zato obstaja utemeljen razlog za vključitev Skupnosti.

5.3. Cilji in pričakovani rezultati predloga ter z njimi povezani kazalniki v okviru ABM

Cilj strategije je določiti skupek ukrepov, ki bodo ob ustrezni uporabi omogočili dolgoročno ločitev okoljskih vplivov od gospodarske rasti.

Za dosego tega je predvidena vrsta konkretnih ukrepov:

- 1) ustanovitev podatkovnega centra za zbiranje znanja
- 2) razvoj kazalnikov, ki so bistveni za strategijo
- 3) ustanovitev mednarodnega foruma za trajnostno rabo naravnih virov.

Več podrobnosti o pričakovanih rezultatih in njihovih vplivih je navedenih v sporočilu in priloženi presoji vpliva.

5.4. Metoda izvedbe (okvirno)

X Centralizirano upravljanje

X neposredno s strani Komisije

X posredno s prenosom na:

☐ izvajalske agencije

X organe, ki so jih ustanovile Skupnosti, kakor je navedeno v členu 185 finančne uredbe

☐ nacionalne javne organe/organe, ki opravljajo javne storitve

☐ Deljeno ali decentralizirano upravljanje

☐ z državami članicami

☐ s tretjimi državami

X Skupno upravljanje z mednarodnimi organizacijami (treba jih je navesti)

Pripombe: večino ukrepov iz strategije bo neposredno izvajala Komisija (uvedbo študij, organiziranje srečanj, vodenje storitvenih pogodb itd.).

Eden od predvidenih ukrepov (mednarodni forum – glej točko (3) oddelka 5.3 tega zakonodajnega finančnega izkaza) pa se bo izvajal v sodelovanju z Okoljskim program ZN (UNEP). Prvotno je predvideno, da bo Komisija UNEP odobrila subvencijo za ustanovitev sekretariata foruma in mu posredovala strokovno znanje in izkušnje, pridobljene pri upravljanju mednarodnih sekretariatov v preteklosti (npr. Medvladnega panela o podnebnih spremembah v Ženevi). V drugi fazi bi vodenje sekretariata lahko zahtevalo združitev sredstev več donatorjev, pri čemer deleža, ki ga je prispeval vsak donator, ne bo mogoče ali primerno dodeliti za vsako vrsto izdatkov.

Eden od predvidenih ukrepov (podatkovni center – glej točko (1) oddelka 5.3 tega zakonodajnega finančnega izkaza) se bo izvajal v sodelovanju z EEA, ki bo posredovala strokovno znanje in izkušnje, pridobljene na področju naravnih virov in ustanavljanja mrež strokovnjakov.

6. NADZOR IN VREDNOTENJE

6.1. Sistem nadzora

Komisija predlaga, da se učinkovitost strategije pregleda vsakih pet let po objavi sporočila. V ta namen bo Komisija pripravila poročilo, ki ga bo objavila in predložila ostalim institucijam.

6.2. Vrednotenje

6.2.1. Predhodno vrednotenje

Strategija je bila ocenjena s presojo vpliva, ki bo objavljena ob sprejetju sporočila.

6.2.2. Ukrepi, sprejeti po vmesnem/naknadnem vrednotenju (na podlagi podobnih preteklih izkušenj)

Pristop k oblikovanju politike z uporabo orodja tematske strategije je novost šestega okoljskega akcijskega programa²⁹. Ukrepi iz te posebne strategije ne presegajo običajne upravne prakse (uvedbe študij, organiziranja srečanj strokovnjakov, storitvenih pogodb s sorazmerno majhnimi zneski), za katero se izvajajo ustrezni postopki finančnega nadzora.

6.2.3. Oblika in pogostnost prihodnjega vrednotenja

Komisija predlaga, da se učinkovitost strategije pregleda vsakih pet let po objavi sporočila. V ta namen bo Komisija pripravila poročilo, ki ga bo objavila in predložila ostalim institucijam.

²⁹ Sklep št. 1600/2002/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. julija 2002 o šestem okoljskem akcijskem programu Skupnosti (UL L 242, 10.9.2002, str. 1).

7. UKREPI PROTI GOLJUFIJAM

Predlagani ukrepi obsegajo izključno izdatke za osebje, srečanja strokovnjakov in študijske pogodbe. Te bo pregledala Komisija z običajnimi nadzornimi mehanizmi, zato dodatni ukrepi proti goljufijami niso potrebni.

Morebitni upravičenci in pogodbeniki morajo zlasti izpolnjevati določbe finančne uredbe in zagotoviti dokaze o svoji finančni in pravni stabilnosti. Pri donacijah morajo predložiti predhodno poročilo o prihodkih in izdatkih v zvezi s projektom/dejavnostjo, za katerega/katero so vložili zahtevek za finančna sredstva. Izplačila se izvajajo na podlagi pogojev iz sporazuma o dodelitvi donacije ter poročil o izdatkih in prihodkih, ki jih je ustrezno potrdil upravičenec in preverila ustrezna služba Komisije. Zaradi morebitnih nadzorov na kraju samem morajo upravičenci hraniti vse podrobnosti in dokazilne listine za obdobje petih let po zaključku projekta.

8. PODROBNOSTI O SREDSTVIH

8.1. Cilji predloga z vidika stroškov financiranja

odobritve za prevzem obveznosti v mio EUR (na tri decimalna mesta natančno)

(Navedba ciljev, ukrepov in realizacij, ki jih je treba odobriti)	Vrsta realizacije	Povprečni stroški	Leto 2006		Leto 2007		Leto 2008		Leto 2009		Leto 2010		Leto 2011 in pozneje		SKUPAJ	
			število real.	stroški skupaj	število real.	stroški skupaj	število real.	stroški skupaj	število real.	stroški skupaj	število real.	stroški skupaj	število real.	stroški skupaj	število real.	stroški skupaj
CILJ ³⁰																
Podatkovni center																
- konzultacije s strokovnjaki	poročila	0,040	5	0,200	10	0,400	20	0,800	40	1,600	40	1,600	40	1,600	155	6,200
Kazalniki																
- konzultacije s strokovnjaki	poročila	0,030			1	0,030	1	0,030	1	0,030	1	0,030			4	0,120
- raba zemljišč	poročila	0,150			1	0,150	1	0,150	1	0,150					3	0,450
Mednarodni forum	vodenje sekretariata MF	0,592	1	0,240	1	0,610	1	0,640	1	0,750	1	0,600	1	0,710	1	3,550
STROŠKI SKUPAJ			0,440			1,190		1,620		2,530		2,230		2,310		10,320

³⁰ Kakor je opisano v oddelku 5.3.

8.2. Upravni odhodki

8.2.1. Človeški viri – število in vrsta delovnih mest

Vrsta delovnega mesta		Osebj, dodeljeno upravljanju ukrepa ob uporabi obstoječih in/ali dodatnih sredstev (število delovnih mest/FTE)					
		Leto 2006	Leto 2007	Leto 2008	Leto 2009	Leto 2010	Leto 2011
Uradniki ali začasno osebje ³¹ (XX 01 01)	A*/AD	5,25	5,25	5,25	5,25	5,25	5,25
	B*, C*/AST	2	2	2	2	2	2
Osebj, financirano ³² iz člena XX 01 02							
Drugo osebje ³³ , financirano iz člena XX 01 04/05							
SKUPAJ		7,25	7,25	7,25	7,25	7,25	7,25

Ta preglednica vključuje skupno število človeških virov, ki jih potrebujejo različne službe Komisije (npr. GD ENV, JRC, Eurostat)³⁴ za izvajanje strategije.

8.2.2. Opis nalog, ki izhajajo iz ukrepa

Naloge, ki jih je treba opraviti, predstavljajo običajno upravno prakso in vključujejo uvedbo študij, organizacijo srečanj strokovnjakov, upravljanje storitvenih pogodb in podobno.

8.2.3. Človeški viri – viri delovnih mest (po sistematizaciji)

- ☒ Delovna mesta, trenutno dodeljena upravljanju programa, ki se nadomesti ali podaljša
- ☐ Delovna mesta, ki so bila predhodno dodeljena v okviru izvajanja LSP/PPP za leto n
- ☐ Delovna mesta, ki bodo zahtevana v naslednjem postopku LSP/PPP
- ☐ Delovna mesta, ki bodo prerezporejena z uporabo obstoječih človeških virov znotraj zadevne službe (notranja prerezporeditev)

³¹ Stroškov zanje referenčni znesek NE krije.

³² Stroškov zanje referenčni znesek NE krije.

³³ Stroški zanje so vključeni v referenčni znesek.

³⁴ Kvota GD ENV je 2,25 za A*/AD in 1 za B+/AST.

- ☐ Delovna mesta, potrebna za leto n, ki niso predvidena za izvajanje LSP/PPP za zadevno leto

8.2.4. *Drugi upravni odhodki, vključeni v referenčni znesek (XX 01 04/05 – Odhodki za upravno poslovanje)*

v mio EUR (na tri decimalna mesta natančno)

Proračunska vrstica (številka in ime postavke)	Leto 2006	Leto 2007	Leto 2008	Leto 2009	Leto 2010	Leto 2011 in pozneje	SKUPAJ
1 Tehnična in upravna pomoč (vključno s povezanimi stroški za osebje)							
Izvajalske agencije ³⁵							
Druga tehnična in upravna pomoč							
- notranja							
- zunanja	0,150						0,150
Tehnična in upravna pomoč SKUPAJ	0,150						0,150

8.2.5. *Stroški financiranja človeških virov in z njimi povezani stroški, ki niso vključeni v referenčni znesek*

v mio EUR (na tri decimalna mesta natančno)

Vrsta človeških virov	Leto 2006	Leto 2007	Leto 2008	Leto 2009	Leto 2010	Leto 2011 in pozneje
Uradniki in začasno osebje (XX 01 01)	0,783	0,783	0,783	0,783	0,783	0,783
Osebje, financirano iz člena XX 01 02 (pomožno osebje, napoteni nacionalni izvedenci, pogodbeno osebje itd.) (navesti proračunsko vrstico)						
Stroški za človeške vire in z njimi povezani stroški (ki NISO vključeni v referenčni znesek) SKUPAJ	0,783	0,783	0,783	0,783	0,783	0,783

³⁵ S sklicevanjem na posebni pravno-finančni izkaz za zadevno(-e) izvajalsko(-e) agencijo(-e).

Izračun – *Uradniki in začasni uslužbenci*

Vsakemu FTE je namenjeno 108 000 EUR letno.

Izračun – *Osebe, financirano iz člena XX 01 02*

8.2.6 Drugi upravni odhodki, ki niso vključeni v referenčni znesek

v mio EUR (na tri decimalna mesta natančno)

	Leto 2006	Leto 2007	Leto 2008	Leto 2009	Leto 2010	Leto 2011 in pozneje	SKUPAJ
XX 01 02 11 01 – Misije	0,002	0,006	0,006	0,008	0,008	0,010	0,040
XX 01 02 11 02 – Sestanki in konference		0,020	0,050	0,050	0,050	0,050	0,220
XX 01 02 11 03 – Odbori ³⁶							
XX 01 02 11 04 – Študije in konzultacije							
XX 01 02 11 05 – Informacijski sistemi							
2 Drugi odhodki za poslovanje skupaj (XX 01 02 11)	0,002	0,026	0,056	0,058	0,058	0,060	0,260
3 Drugi odhodki upravne narave (opredeliti, vključno s sklicem na proračunsko vrstico)							
Upravni odhodki, razen stroškov za človeške vire in z njimi povezanih stroškov (ki NISO vključeni v referenčni znesek), SKUPAJ	0,002	0,026	0,056	0,058	0,058	0,060	0,260

Izračun – *Drugi upravni odhodki, ki niso vključeni v referenčni znesek*

Posamezna misija bo stala predvidoma povprečno 1 000 EUR.

³⁶ Opredeliti vrsto odbora in skupino, v katero spada.